

5. Кацнельсон С. Д. Содержание слова, значение и обозначение. – М.-Л.: Наука, 1965. – 110 с.
6. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) // Язык и наука конца 20 века: Сб. статей. – М.: РГГУ, 1995. – С. 144 – 238.
7. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения / М. В. Никитин. – М., 1988. – 167 с.
8. Потебня А. А. Мысль и язык / А. А. Потебня. – К.: СИНТО, 1993. – 191 с.
9. Словник української мови: в 11-ти томах. – К., 1970-1980.
10. Терехова С.І. Система орієнтаційних координат у мові і мовленні (на матеріалі української, російської та англійської мов) / С. І. Терехова. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2007. – 400 с. – (Монографія).
11. Цивьян Т. В. ДВИЖЕНИЕ и ПУТЬ в балканской модели мира. Исследования по структуре текста / [под ред. В. Н. Топорова]. – М.: Индрик, 1999. – 376 с.
12. Чертов Л. Ф. Пространственные ритмы и их семантика / Л. Ф. Чертов. – СПб: Санкт-Петербургское философское общество, 2001. – С. 185-189.
13. Юйпин Ч. Грамматика точки зрения / Ч. Юйпин // Аспирант и соискатель. Языкознание. – 2006. – № 6 (36). – С. 71-75.
14. Benveniste E. Problèmes de linguistique générale II / Emile Benveniste. – P.: Gallimard, 1974. – 286 p.
15. Littré E. Dictionnaire de la langue française / E. Littré. – P.: Hachette. – 1986. – 1080 [1] p.
16. Longman dictionary of English language and country. Harlow, 2000. – 1568 p.
17. Loubier P. Le poète au labyrinthe. Ville, errance, écriture / P. Loubier. – P.: ENS Editions, 1998. – 442p.
18. Saussure, F. De. Cours de linguistique générale, [éd. Tullio De Mauro]. – P.: Payot, 1972. – P. 13-43, 155-184.
19. The Oxford English dictionary [ed. A.H.Murray, Henry Bradley, W.A.Craigie, C.T.Onions]. – Oxford: Clarendon Press, 1970.
20. The Times English dictionary. Glasgow Harper Collins Publishers, 2000. – 1882 p.

*Ковалевська Т. І.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ФОНОСТИЛИСТИЧНІ ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО НАПРУЖЕННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Емотивність – це лексична категорія, яка є невід’ємною властивістю мови виражати психологічні (емоційні) стани та переживання людини за допомогою особливих одиниць мови та мовлення – емотивів [10, 98]. Емотивність є також однією з текстових категорій, яка слугує засобом вираження ставлення автора та персонажів тексту до дійсності, що замальовується у тексті, і значною мірою впливає на сприйняття тексту та ставлення до прочитаного читача [5, 211]. Проте, якщо ми ставимо завдання дослідити просодичні особливості діалогічного мовлення в стані емоційного напруження в англomовному дискурсі, тоді не варто обмежуватися визначенням емотивності як суто лексичної категорії, а як такої, що притаманна дискурсу. В найширшому розумінні дискурс може розглядатися як мовленнєва діяльність у певній комунікативній сфері [1, 17]. Особливий інтерес становить, на нашу думку, діалогічне мовлення, оскільки воно найглибше відображає особливості усного дискурсу, а отже, важливим аспектом якого є просодичні параметри.

Метою статті є аналіз фоностилістичних засобів актуалізації діалогічного мовлення у стані емоційного напруження та визначення просодичних маркерів стану емоційного напруження.

Завдання:

– визначити ознаки стану емоційного напруження мовця, а також функцію

просодичної актуалізації, коли людина перебуває у стані емоційного напруження.

Питання зміни просодії мовлення під впливом різних факторів, зокрема і зміні емоційних станів, досліджуються у працях таких лінгвістів, як Дворжецька М. П., Калита А. А., Янчева Т. В., Науменко А. М., Носенко Е. Л., Нушкіян Е. О. та ін.

Характерною ознакою діалогу є наявність у співрозмовників інтересу не лише до інформації, що передається, але і до емоційного стану мовця. Якщо учасники діалогу розповідають кожний свою історію, не звертаючи увагу те, що говорить інший і ніяк не реагуючи на неї, тоді це, фактично, почергові монологи. Діалог повинен підтримуватися співрозмовниками. У стереотипному діалозі мовці говорять закінченими реченнями, по-черзі, уважно слухають один одного, видають збалансовані за обсягом відрізки мовлення. Насправді ж такі ідеалізовані діалоги рідко зустрічаються у реальному житті [11, 294–295]. Частіше ми маємо справу з діалогами, у яких почерговість реплік не зберігається, де один з учасників закінчує репліку іншого, не уважно слухає співрозмовника або відповідає одним словом на півгодинне звернення співрозмовника. Такі діалоги, як правило, жваві та емоційні. Важливу роль у веденні діалогу відіграють немовні емоційно-експресивні компоненти (міміка, жести), проте ключовими є просодичні компоненти (мелодика, темп мовлення, гучність мовлення, паузація).

Під час усного мовлення простежити роль та вплив цих компонентів не важко, оскільки ми бачимо та чуємо перебіг діалогу в реальному часі. Складніше відбувається сприйняття письмового діалогу, тобто відрізка діалогічного мовлення, письмово зафіксованого у тексті. Так, наприклад, читачеві подекуди важко подумки відтворити інтонацію, з якою було вимовлено ту чи іншу репліку письмового діалогу, навіть якщо з тексту імпліцитно зрозуміло, в якому стані та настрої перебував мовець, або навіть докладно описано його жести та міміку. Для полегшення завдання інтерпретації очевидної та імпліцитної інформації, яка закладена у повідомленні, існують певні маркери, що сигналізують читачеві/ слухачеві про зміну настрою, фізичного або психологічного стану та навіть комунікативного наміру співрозмовників. Для детального їх аналізу визначити, що мається на увазі, коли ми говоримо, що людина/співрозмовник перебуває у стані емоційного напруження.

Стан емоційного напруження виникає в тих ситуаціях, коли людина повинна приймати відповідальні рішення в умовах дефіциту часу. Це трапляється під час допиту, екзамену, розмови з керівником, “з’ясування стосунків” з близькими людьми. При зміні психологічного стану людини змінюються і її мовленнєві характеристики [7, 26].

Дослідження Е. Л. Носенко виявили, що для мовлення в стані емоційного напруження характерні такі особливості:

– зміна моторної реалізації мовлення. Коли людина хвилюється, то вона розмовляє або значно голосніше або значно тихіше. Можливе надломлення голосу; пришвидшення чи, навпаки, уповільнення темпу мовлення; вимова або акцент стають чіткішими; мовлення переривається зітханнями, а висловлювання не завершуються;

– відбувається значне збільшення кількості пауз нерішучості та пауз хезитації. При цьому паузи часто супроводжуються нефонологічними вокальними утвореннями (типу еє, кх, гм, мм), кількість яких збільшується порівняно з мовленням тих самих людей в звичайному стані на 50%;

– зміна граматичної будови мовлення: збільшується кількість іменників і дієслів в порівнянні з прикметниками і прислівниками, мовлення набуває більшої динамічності;

– лексично мовлення стає більш спрощеним – мовцем вибираються коротші слова з найвищою частотою використання в мові. Зростає кількість слів-паразитів, неологізмів, помилкових вживань слів та обмовок. З'являються семантично нерелевантні повтори висловлювань, частин фраз, одного слова, складів (персеверації пошукового типу) [7, 26].

Лінгвістичними маркерами стану емоційного напруження в мовленні є паузи хезитації, емпатичний наголос та тембральні характеристики. У процесі усного мовлення періодично з'являється необхідність зробити вдих для задоволення біологічних потреб і для підтримки оптимального підзв'язкового тиску в процесі мовлення. Це відбувається у момент так званих “дихальних пауз”. Паузу прийнято визначати як перерву в звучанні голосу на певний час. Частота і тривалість пауз залежить від загального темпу мовлення та меж синтагм. Проте нас найбільше цікавить те, що паузи несуть на собі також і смислове навантаження, оскільки членують текст на смислові відрізки [7, 74].

В контекстному усному мовленні, на відміну від читання, паузи зустрічаються не тільки на межі синтагм, але і усередині них. Їх тривалість дуже варіативна. Ці паузи одержали назву пауз хезитації. Існує декілька гіпотез щодо пауз хезитації. Вважається, що ці паузи характеризують період напруженої розумової діяльності, пов'язаної з рішенням розумової задачі (“що сказати?”), а також із здійсненням планування висловлювання на лексико-граматичному рівні, тобто тривалість пауз відображає розумову активність мовця в процесі мовленнєвого планування дискурсу.

Для характеристики емоційної виразності слова використовується термін “емпатичний наголос” [7, 140]. Цей наголос є засобом позиціювання та посилення емоційного аспекту слова або вираження емоційного стану мовця. Головну відмінність між логічним та емпатичним наголосом можна сформулювати таким чином: логічний наголос привертає увагу до слова, а емпатичний робить його емоційно насиченим. В першому випадку виявляється комунікативний намір мовця, а в другому виражаються безпосередньо почуття мовця.

Усі перераховані маркери емоційного напруження мають об'єктивне вираження в письмових текстах. Для передачі фонетичних особливостей емоційного мовлення в усно-мовленнєвій реалізації художніх творів існує декілька засобів: подовження голосних, подовження приголосних, емпатичний наголос, відсутність редукації, ритміко-темпоральні характеристики висловлення.

Кожний з цих засобів може виражати не одну емоцію, а безліч різних (як позитивних, так і негативних) [7, 47–51]. Таким чином, засоби відображення емоцій є полісемантичними. Використовуючи їх у художньому творі, автор досягає максимального наближення до усного мовлення, оскільки підвищена емоційність є універсальною рисою усного мовлення. Звертаючись до фоностилістичних засобів просодичної об'єктивації мовлення у письмовому тексті, варто розглянути оноματοпею (звуконаслідування), алітерацію, асонанс та графон.

Оноματοпея (звуконаслідування) – це поєднання звуків, що намагається імітувати звуки навколишньої природи: звуки, які видають люди, речі, тварини, механізми та ін. [2, 34–35]. В ракурсі цього мовленнєвого явища цікавими є так звані напівслова. Це окремі вокальні звуки і паузи, які часто вимовляються не як звичайні слова, проте мають цілком точні словесні еквіваленти в мові [1, 34]. Як приклад, можемо навести англ. *wow* (для вираження захоплення), *ugh* (для вираження появи неприємного запаху або будь-чого неприємного), *uck* (несхвалення смаку) *oops* (виражає помилку

або незграбність, коли випадково впустили якусь річ) та інші [1, 34]. Англійська мова досить багата й на інші словесні еквіваленти, що імітують звуки (bang, boom, whar, clink, whiz, zip etc.) [1, 35].

В сучасному англomовному дискурсі вони набули широкого використання в рекламі та коміксах [11, 255]. Імітуючи звуки навколишнього світу, акустична форма слова висуває його на передній план, що неминуче підсилює його значення. Тому фонетична структура слова є важливою у створенні експресивної та емоційної конотації. Можна припустити, що в стані емоційного напруження використання напівслів у мовленні буде не випадковим, оскільки, як уже йшлося раніше, мовлення людини в стані емоційного напруження стає більш спрощеним. Отже, в одній і тій самій ситуації, перебуваючи у стані спокою, мовець скаже *It doesn't look good on you*, цілком можливо, що перебуваючи в стані емоційного напруження, він скаже просто *Yuk!* [1, 35].

Алітерація – це фоностилістичний засіб, який має на меті надати висловлюванню мелодійності. Сутність цього явища полягає у повторенні однакових приголосних звуків на початку слів, що стоять у безпосередній близькості одне до одного (послідовно) [1, 53]. Асонанс – це повторення голосних звуків або подібного звуку в словах, що знаходяться близько одне до одного [1, 53]. І асонанс, і алітерація покликані створити милозвучність мовлення, що особливо активно використовується в поезії. Проте в англomовному дискурсі алітерація і асонанс спостерігаються не лише у поезії, характерною рисою якої вони, власне, і виступають, але і у промовах громадських діячів, публічних виступах, лекціях та ін.

Навмисне порушення графічної форми слова, що використовується для відображення змін у його вимові, дістало назву графон [4, 13]. Графон виявився дуже ефективним і економним засобом для надання інформації про походження мовця, його соціальний статус, освіту, фізичний та емоційний стани (наприклад, затинання). Графон передає атмосферу аутентичного “живого” спілкування та неформальність мовленнєвого акту. Деякі з них зараз мають статус кліше неформального усного мовлення: *gimme (give me), wanna(want to), gotta (got to), lemme (let me) etc.* Проте, графічні зміни можуть відображати не лише особливості вимови, але й використовуватись для передачі інтенсивності наголосу, гучності та тривалості висловлювання. До таких графічних засобів позиціонування, що не включають порушення у написанні, відносяться використання курсиву, великої літери, дефісу, повторення складів та інші [4, 14–15].

Говорячи про просодію мовлення в стані емоційного напруження, варто зазначити, що графон є ефективним засобом передачі і фіксації змін у мовленні на письмі. В діалогічному мовленні легко помітити, якщо співрозмовник збентежений, розгублений або хвилюється, кількість пауз та їх тривалість збільшиться, мовлення буде відривистим, мовець може затинатися та довго підбирати потрібні слова. На письмі досягти такого (або майже такого) ефекту можна використовуючи графон: *But if she...she..st...st...starts the fight, won't...can't you stop her?*

Висновки. Просодичні характеристики дискурсу є супрасегментним фактором, що дозволяє реципієнту адекватно інтерпретувати адресоване йому повідомлення і посилюють його прагматичний ефект. Емоційність діалогічного мовлення виділяється в тексті чи усній комунікації за допомогою маркерів. Фоностилістичними маркерами стану емоційного напруження в мовленні є паузи хезитації, емфатичний наголос та ритміко-темпоральні характеристики висловлення. Фоностилістичні засоби

просодичної об'єктивації мовлення у письмовому тексті представлені ономапоєю, алітерацією, асонансом та графоном. Перспективи дослідження просодії емоційності діалогічного мовлення в англійському дискурсі вбачаємо у детальному вивченні просодичних засобів актуалізації діалогічного мовлення в стані емоційного напруження.

Л і т е р а т у р а :

1. Дворжецька М. П. Фонетика англійської мови: фоностилістика і риторика мовленнєвої комунікації: посібник для студентів ВНЗ / М. П. Дворжецька, Т. В. Макухіна, Л. М. Великова, Є. О. Снегір'ова. – Вінниця: Нова Книга, 2005. – 208с.
2. Єфімов Л. П. Стилістика англійської мови і дискурсивний аналіз: учбово-метод. посіб. / Л. П. Єфімов, О. А. Ясінецька. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 240 с.
3. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення / А. А. Калита. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 320 с.
4. Кухаренко В. А. Практикум зі стилістики англійської мови: підручник / В. А. Кухаренко. – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 160 с.
5. Мороховский А. Н. Стилістика англійського язика / А. Н. Мороховский, О. П. Вороб'єва и др. – К., 1984. – 248 с.
6. Науменко А. М. Філологічний аналіз тексту (Основи лінгвопоетики): навч. посіб. для студентів ВНЗ / А. М. Науменко. – Вінниця: Нова Книга, 2005. – 416 с.
7. Носенко Э. Л. Особенности речи в состоянии эмоциональной напряженности / Э. Л. Носенко. – Днепропетровск: Издательство ДГУ, 1975. – 205 с.
8. Парашук В. Ю. Теоретична фонетика англійської мови: навч. посіб. для студ. фак-тів іноз. мов / В. Ю. Парашук. – Вінниця: Нова книга, 2005. – 240 с.
9. Тарасова И. П. Речевое общение, толкуемое с юмором, но всерьез: пособие по самообразованию / И. П. Тарасова. – М.: Высшая школа, 1992. – 175 с.
10. Шаховский В. И. Эмотивная валентность единиц языка и речи / В. И. Шаховский // Вопросы языкознания. – 1986. – № 6. – С. 97–103.
11. Crystal D. The Cambridge encyclopedia of the English language / D. Crystal. – Cambridge: CUP, 1995. – 489 p.

Коровченко Н. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ АПРОКСИМАЦІЇ У РІЗНИХ СФЕРАХ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Невід'ємною властивістю людського мислення є приблизне, неточне відображення об'єктів і ситуацій навколишньої дійсності, що знаходить своє вираження в різних галузях науки, зокрема в математиці [5; 6; 11], будівництві [7; 12], медицині [14], правознавстві [3], педагогіці [22], лінгвістиці [16; 18; 19] та ін. Дослідження поняттєвої форми апроксимації у різних сферах наукового знання, незважаючи на послідовну розробку цього питання ученими [3; 5; 6; 7; 9; 11; 12; 14; 16; 18; 19; 20; 22], залишається актуальним і на сучасному етапі його вивчення.

Теорія приблизності розроблялась у багатьох науках. Так, апроксимацію в математиці представляють (Капустян О. В., Микитюк Л. Я.) як вираження одних математичних об'єктів через інші, які є більш зручними, простішими; у будівництві – (Крусь Ю. О., Пашенко А. М) як невід'ємну частину при побудові кривих у разі деформації та зміщення; у правознавстві називають (Вишняков О. К., Яценко К. В.)